

Бердянський державний педагогічний університет
Факультет дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
Кафедра прикладної психології та логопедії

Пояснювальна записка

до магістерської роботи

на тему «**Формування лексико-граматичної сторони мовлення дітей
дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення засобами
інформаційних технологій**»

Виконала: здобувач ІІ (магістерського)
рівня вищої освіти, групи М23 СО
Спеціальність 016 Спеціальна освіта
Освітньо-професійна програма
Спеціальна освіта
Спеціалізація 016.01. Логопедія.
Спеціальна психологія
Анічхіна В. В.

Науковий керівник: к. пед. н.,
старший викладач Мицик Г. М.

Рецензент: к. пед. н., доцент
Лопатіна Г. О.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНОЇ СТОРОНИ МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ.....	9
1.1. Розвиток граматичної та лексичної будови мовлення дітей дошкільного віку в онтогенезі	9
1.2. Особливості оволодіння лексичною та граматичною будовою мовлення дітей дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення	12
Висновки до I розділу	19
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВІЙ РОБОТІ ВЧИТЕЛЯ-ЛОГОПЕДА.....	21
2.1. Місце інформаційних технологій в корекційно-розвитковій роботі вчителя-логопеда: переваги та недоліки їх впровадження	21
2.2. Цифрові ігри та вправи як засіб формування лексико-граматичного компонента мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення	27
2.3. Вебінструменти та платформи для розробки цифрових ігор і вправ для формування лексико-граматичного компонента мовлення дітей дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення	32
Висновки до II розділу	37
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ	38
3.1. Етапи педагогічного експерименту формування лексико-граматичного компонента мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення засобами інформаційних	

	3
технологій	38
3.2. Порівняльний аналіз результатів констатувального та контрольного етапів експерименту	48
Висновки до III розділу	54
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність дослідження. Світові тенденції в освіті, її зорієнтованість на активне використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі та забезпечення правом кожного громадянина України на якісну та доступну освіту визначили нові пріоритети її розвитку. Зокрема, ситуація спалаху гострої респіраторної хвороби COVID-19 та, у зв'язку з цим, встановленням на усій території України карантину змусили керівників закладів освіти переглянути форму надання освітніх послуг та визначити їх такими, які б не ставили під загрозу життя та здоров'я учасників освітнього процесу. Безальтернативним у цьому випадку стало використання інформаційних технологій. З'явилося безліч доступних для вчителів вебсервісів та платформ, які надають можливість розробки на них цифрових ігор та вправ без знання мови програмування. До активного використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій призвела й поява у зростаючого «цифрового» покоління нових цінностей та властивостей. В свою чергу, такі зміни призвели до чергових викликів, що постали перед вчителями закладів освіти, зокрема, й вчителями-логопедами – пошуку нових підходів до оптимізації навчання і корекції порушень мовлення відповідно до потреб і особливостей цього покоління.

За таких обставин, останнім часом спостерігається активізація уваги науковців та практиків до вивчення різних аспектів використання інформаційно-комунікаційних технологій в діагностиці і корекції порушень розвитку. Зокрема, це стосується дітей та дорослих, що мають вади мовлення. Так, психолого-педагогічні аспекти використання комп'ютерних технологій в корекційному навчанні з дітьми з особливими освітніми потребами вивчала О. Б. Качуровська; питанням підтримки інклюзивного навчання засобами інформаційно-комунікаційних технологій на різних рівнях освіти присвячені наукові дослідження О. В. Боряк, О. М. Король, Ю. М. Косенко; проблема використання мультимедійних презентацій,

фільмів, електронного освітнього ігрового ресурсу у навчанні дітей дошкільного віку з порушеннями в психофізичному розвитку була об'єктом наукового дослідження Ж. В. Матюх; вивченням педагогічних аспектів використання комп'ютерних ігор в корекційно-розвитковій роботі з дітьми займався П. А. Лещенко. Однак, незважаючи на таку їх кількість, в переважній більшості вітчизняні доробки вчених були присвячені проблемам застосування інформаційних технологій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Тоді як оцінкою технічних можливостей інформаційно-комунікаційних технологій та доцільності побудови логопедичної роботи на основі інтерактивних форм взаємодії з дітьми, які мають порушення мовлення займались закордонні вчені (А. Eichenbaum, D. Bavelier, С. Bhat, S. Bertoni, S. Franceschini, С. Green, А. Kant, E. Lleida, G. Puccio, O. Saz, V. Vachhani, R. William та ін.)

Тож, беручи до уваги основні положення наукових пошуків дослідників (Л. І. Бартенєвої, Л. С. Вавіної, Р. Є. Левіної, М. А. Савченко, Л. Ф. Спірової, Є. Ф. Соботович, В. В. Тарасун, Л. І. Трофименко, Н. В. Чередніченко, М. К. Шеремет та ін.), які займались вивченням етіологічної природи загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку, звертали увагу на системний його характер (при якому порушуються всі компоненти мовлення: лексичний, граматичний та фонетико-фонематичний) та необхідності своєчасної корекції; напрацювання закордонних та вітчизняних колег у царині використання інформаційних технологій в корекційно-розвитковій роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, висуваємо припущення щодо ефективності використання цифрових ігор та вправ в процесі розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Зокрема, робимо акцент на тому, що така їх розробка, пошук шляхів поєднання з традиційними методами і засобами навчання, експериментальне підтвердження дієвості потребують окремого вивчення.

Відтак, усвідомлення значущості окресленої проблеми спонукало до вибору теми наукового дослідження : **«Формування лексико-граматичної**

сторони мовлення дітей дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення засобами інформаційних технологій».

Мета дослідження полягає у визначенні, науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності впливу системи цифрових ігор та вправ на рівень розвитку лексико-граматичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення. Відповідно до мети дослідження визначено наступні **завдання**:

– проаналізувати психолого-педагогічну і спеціальну літературу з проблеми формування лексико-граматичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення з використанням засобів інформаційних технологій;

– охарактеризувати особливості розвитку лексико-граматичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення та довести необхідність корекційного впливу щодо формування її складових;

– з’ясувати місце і роль цифрових ігор та вправ в системі корекційно-розвиткової роботи з дітьми з порушеннями мовлення;

– розробити та експериментально перевірити ефективність впливу системи цифрових ігор та вправ на рівень розвитку лексико-граматичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення; надати рекомендації щодо їх використання в корекційно-розвитковій роботі вчителя-логопеда.

Об’єкт дослідження – розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення.

Предмет дослідження – цифрові ігри та вправи як засіб формування лексико-граматичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення.

Теоретико-методологічну базу дослідження склали: вчення про тісний взаємозв’язок ліній розвитку лексичної та граматичної сторін мовлення з одного боку та когнітивних процесів – з іншого

(Л. С. Виготський, М. І. Жинкін, О. М. Корнєв, Р. Є. Левіна, Р. І. Лалаєва, О. Р. Лурія, О. М. Мастюкова, Є. Ф. Соботович, О. М. Шахнарович та ін.); психолінгвістичний підхід до аналізу мовленнєвого розвитку дитини і його формування у процесі нормального та порушеного онтогенезу (Н. С. Жукова, О. О. Леонтєв, Ж. Піаже, Є. Ф. Соботович, Ф. А. Сохін, В. В. Тищенко, А. Г. Тамбовцева, О. М. Шахнарович, Н. М. Юрєва та ін.); вчення про попередження та корекцію порушень мовленнєвого розвитку у дітей із загальним недорозвитком мовлення (Л. С. Волкова, Б. М. Гріншпун, Н. С. Жукова, Р. Є. Левіна, Р. І. Лалаєва, О. М. Мастюкова, Є. Ф. Соботович, В. В. Тарасун, Т. Б. Філічева, Н. О. Чевельова, Г. В. Чиркіна, М. К. Шеремет та ін.); концепція інформатизації навчання і формування інформаційної культури (Б. С. Гершунський, М. І. Жалдак, Ю. М. Рамський та ін.), використання інформаційних технологій в корекційно-розвитковій роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, зокрема тими, що мають порушення мовлення (О. В. Боряк, О. Б. Качуровська, О. М. Король, Ю. М. Косенко, П. А. Лещенко, Ж. В. Матюх, D. Bavelier, S. Bertoni, A. Eichenbaum, A. Facoetti та ін.).

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що розроблений комплекс цифрових ігор та вправ сприятиме формуванню лексико-граматичної сторони мовлення дітей дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення при: методичному його обґрунтуванні та розробці відповідно до напрямів роботи за програмою; забезпеченні неперервності (як на заняттях, так і вдома) та залучення інших учасників освітнього процесу до використання комплексу цифрових ігор та вправ.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети й розв'язання завдань використано комплекс методів:

– *теоретичні*: порівняльний аналіз, класифікація та узагальнення різних поглядів на проблему, що досліджується – для вивчення стану її актуальності; обґрунтування необхідності формування лексико-граматичної сторони

мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення;

– *емпіричні*: педагогічний експеримент для аналізу стану проблеми, апробації впливу системи цифрових ігор та вправ на рівень розвитку лексико-граматичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення;

– *математичні* – для обробки результатів педагогічного експерименту.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробці системи цифрових ігор та вправ для підвищення рівня розвитку лексико-граматичної сторони мовлення дітей дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення. Результати впроваджені й використовуються в освітньому процесі Комунального закладу дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу № 39 «Веселка» Бердянської міської ради Запорізької області.

Експериментальна база: Комунальний заклад дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу № 39 «Веселка» Бердянської міської ради Запорізької області.

Структура роботи: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Загальний обсяг наукової роботи становить 94 сторінки, із яких основний текст – 53 сторінки. Робота містить 14 рисунків, 3 таблиці.

ВИСНОВКИ

У науковій роботі здійснено теоретичне та експериментальне дослідження проблеми формування лексико-граматичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення з використанням засобів інформаційних технологій. Отримані результати підтвердили, що актуальним вести мову про використання інформаційно-комунікаційних технологій в діагностиці і корекції порушень мовленнєвого розвитку дітей на етапі дошкільного дитинства. Реалізовані мета і завдання надають змогу зробити загальні висновки.

1. Здійснений теоретичний аналіз психолого-педагогічної і спеціальної літератури засвідчив про значний інтерес науковців і практиків до вивчення етіологічної природи загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку, системного його характеру (при якому порушуються всі компоненти мовлення: лексичний, граматичний та фонетико-фонематичний) та необхідності своєчасної корекції.

2. З'ясовано, що все ще на часі залишається проблема пошуку ефективних методів корекції порушень мовлення, зокрема його загального недорозвитку у дітей дошкільного віку. З огляду на існуючі напрацювання в цьому напрямі запропоновано розширити можливості використання різних аналізаторних систем у процесі корекційно-розвиткової роботи, активно застосовуючи інформаційні технології. Позитивне вбачали у тому, що закордонні колеги вже мають певний досвід у цій царині.

3. Розроблено та обґрунтовано комплекс цифрових ігор та вправ корекційно-розвиткового спрямування, що на наше переконання, сприятиме розвитку лексико-граматичного компоненту мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення.

Для перевірки ефективності його впливу був проведений педагогічний експеримент впродовж 2020-2021 рр. в три етапи (констатувальний, формувальний, контрольний) на базі Комунального закладу дошкільної

освіти (ясла-садок) комбінованого типу № 39 «Веселка» Бердянської міської ради Запорізької області. Для здійснення експерименту було сформовано групи: експериментальну (ЕГ) та контрольну (КГ). Кількісні показники, отримані за результатами констатувального етапу, уможливили зробити висновок про переважно низький рівень сформованості (за всіма параметрами: імпресивне мовлення, активний словник, словозміна, словотворення) лексико-граматичного компоненту мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення.

В ході експериментальної перевірки дієвості комплексу цифрових ігор та вправ корекційно-розвиткового спрямування та його впливу на рівень розвитку лексико-граматичного компоненту мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення засвідчено зміни. Підтверджено, що на відміну від результатів КГ, зміни в ЕГ були більш значущими, оскільки супроводжувалися введенням комплексу цифрових ігор та вправ.

Таким чином, отримані під час експерименту результати дали змогу стверджувати, що впроваджені в корекційно-розвитковий процес ЕГ цифрові ігри та вправи, що розроблені нами за напрямами (програмно-методичного комплексу Л. І. Трофименко «Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ [19]) та використані під час індивідуальної роботи з дітьми, є дієвими, такими, що позитивно вплинули на зміни рівня розвитку лексико-граматичного компоненту мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення.

Тож, мета досягнута, завдання виконані, гіпотеза підтверджена.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: Підручник / За ред. А. М. Богуш. К.: Вища шк., 2007. 542 с.
2. Загальне недорозвинення мовлення: теорія та перспективне планування корекційно-розвиткової роботи: навчальний посібник / уклад. Н. М. Могильова. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна. 2019. 123 с.
3. Качуровська О. Б. «Корекція мовленнєвого розвитку молодших школярів із важкими вадами мовлення засобами комп'ютерних технологій» : автореф. дис ... канд. пед. наук, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Київ, 2006. 16 с.
4. Качуровська О. Б. «Психолого-педагогічний аспект використання інформаційно-комунікаційних технологій в корекційному навчанні», *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*, Вип. 24, с. 121-125, 2013.
5. Крутій К. Л. Формування граматично правильного мовлення у дітей дошкільного віку. Запоріжжя, 2004. 389 с.
6. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка у запитаннях і відповідях. Київ: Знання. 2006. 311 с. URL: <https://cutt.ly/IQ5z3Eb> (дата звернення: 17.03.2021)
7. Лалаєва Р. И., Серебрякова Н. В. Коррекция общего недоразвития речи у дошкольников (формирование лексики и грамматического строя). СПб.: СОЮЗ, 1999. 160 с.
8. Левина Р. Е. Основы теории и практики логопедии М.: Просвещение, 1967
9. Лещенко П. А. «Комп'ютерні ігри як засіб навчання дітей з особливими потребами» у Сучасні засоби ІКТ підтримки інклюзивного навчання : навчальний посібник, Ю. Г. Носенко, Полтава : ПУЕТ, 2018. с. 128-151.

10. Лещенко П. А. Розвиток цифрового ігро-центрованого навчання в освітньому просторі США. *Імідж сучасного педагога*. 2018. № 3. С. 40-44.
11. Лопатіна Г. О., Липач А. С. Методичний комплект для комплексного логопедичного обстеження дитини дошкільного віку «КЛАД». Бердянськ : БДПУ, 2018. 74 с.
12. Марченко І. С. Спеціальна методика початкового навчання української мови. Навчально-методичний посібник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 288 с.
13. Матюх Ж. В. «Мультимедійні технології підтримки інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти» у Сучасні засоби ІКТ підтримки інклюзивного навчання : навчальний посібник, Ю. Г. Носенко, Полтава : ПУЕТ, 2018. С. 71–78.
14. Мицик Г. М. Про використання технологій дистанційного навчання при вивченні окремих навчальних дисциплін студентами спеціальності 016 Спеціальна освіта. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*, 35 (4), 2021. С. 220–227.
15. Мицик Г. М. Формування готовності майбутніх вчителів-логопедів до професійної діяльності в сільській місцевості: дис. ...канд.пед.наук, Запоріжжя, 2019, 288 с.
16. Полька Н. С. Оновлення гігієнічних вимог до використання в навчальних закладах сучасних засобів інформаційних технологій. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2015. № 4. С. 3–5. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/komp_2015_4_2 (дата звернення: 23.04.2021).
17. Словник української мови Академічний тлумачний словник (1970-1980) в 11 томах. Том 1. URL : <http://sum.in.ua/p/1/754/1> (дата звернення: 01.03.2021).
18. Тлумачний словник української мови. URL : <https://cutt.ly/XQgBAzf> (дата звернення: 01.03.2021).

19. Трофименко Л. І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ: Програмно-методичний комплекс. 2013. 108 с.

20. Трофименко Л. І. Теоретичні засади дослідження лексичної сторони мовлення у дошкільників в умовах нормального та порушеного онтогенезу URL : <https://cutt.ly/EQgZf35> (дата звернення: 14.11.2020).

21. Чернышева А.Ю. Формирование лексико-грамматических средств языка у старших дошкольников с общим недоразвитием речи в процессе сюжетно-ролевых игр Выпускная квалификационная работа 44.03.03 «Специальное (дефектологическое) образование магистерская программа «Логопедия». с. 11-13.

22. Ядешко В. И. Развитие речи детей от 3 до 5 лет. М. : Просвещение, 1966. 95с.

23. Action Video Games Enhance Attentional Control and Phonological Decoding in Children with Developmental Dyslexia/ Bertoni S. and al. *Brain Sciences*, vol. 11, pp. 171-189, 2021. doi: 11. 171. 10.3390/brainsci11020171.

24. Action video games improve reading abilities and visual-to-auditory attentional shifting in English-speaking children with dyslexia / Franceschini S., Trevisan P., Ronconi L., Bertoni S. *Scientific Reports*. 2017. No 7. P. 1–11. doi: 10.1038/s41598-017-05826-8.

25. A mobile phone-based platform for asynchronous speech therapy/ Bhat Ch., Kant An., Vachhani B., Rautara S., Koppurapu S. 2020. doi: 10.1515/9781501501265-008.

26. BBC, «Скільки часу діти проводять перед екраном», 2015. URL : <https://cutt.ly/InETN8b> (дата звернення: 01.04.2020).

27. Eichenbaum A. E., Bavelier D., Green C. S. Video games: Play that can do serious good. *American Journal of Play*. 2014. No 7. P. 50–72

28. Green C., Li R., Bavelier D. Perceptual learning during action video game playing, *Topics in Cognitive Science*, vol. 2, pp. 202-216, 2010.

29. Mytsyk H., Pryshliak M., Telepractice in the System of Providing Correctional and Developmental Services to Children with Speech Disorders: Interaction at a Distance, *Journal of History Culture and Art Research*, No 9 (3), pp. 94-105, 2020. doi: <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v9i3.2674>

30. Rapini S. Beyond Textbooks and Lectures: Digital Game-Based Learning In STEM Subjects. *Center for Excellence in Education*. 2012. 32 p. URL : <https://cutt.ly/7QgCOK3> (дата звернення: 07.04.2020)

31. Speech Technology Applied to Children with Speech Disorders / Rodriguez-Dueñas, William R., Vaquero C., Saz O., Lleida Ed., 2008. doi: 10.1007/978-3-540-69139-6_64.

32. Serious Games for Early Identification of Developmental Dyslexia / Gaggi O. et al. *Computers in Entertainment*, vol. 15, pp. 39-64, 2014. doi: 15.10.1145/2629558.

33. Saputra M. LexiPal: Design, Implementation and Evaluation of Gamification on Learning Application for Dyslexia. *International Journal of Computer Applications*. vol. 131, No 7, pp. 37-43, 2015. doi: 10.5120/ijca2015907416.

34. Wikipedia. URL : <https://cutt.ly/yQgVV7E> (дата звернення: 01.04.2021)